

inhimillinen tekijä

Riikka Lehtisalo

LL, erikoistuva lääkäri
HYKS, ATeK
riikka.lehtisalo@fimnet.fi

Tapahtumia ja tunnelmia pukukaapin
tuolla puolen.

Tämä saattaa sitten vähän kirvellä...

Meillä anestesialääkäreillä on tapana toistella potilaille päivästä toiseen samoja, ulkoa opittuja lauseita, hieman eri variaatioin. Pitävätkö ne paikkansa, ja miltä yleisanestesia tai sedaatio tuntuu? Kollegat kertovat.

”Älä sano mitään, älä kysy mitään äläkä varsinkaan vitsaile”, hoin itselleni ollessani leikkaussalissa ensimmäistä kertaa vaaleanpunaisessa pyjamassa. Umpilisäkkeenä ja minä olimme sanomassa toisillemme hyvästit. ”Ei vitsejä, se mikä on hauskaa propofolissa, ei ole hauskaa ilman.”

”Pääsetkö itse siirtymään sängylle, se on aika kapea.” Paljon tuttuja lauseita. ”Avaatko näytik-si suun.” Tulee joku letkautus mieleen. Mutta ei,

luulen, ehkä, että en letkauttanut. Kiinnitetään tarkkailulaitteita. Pyyhitään otsaa karhealla. Keskityn miettimään, että kohta tiedän, kirveleekö se propofoli oikeasti. Ja haiseeko maskin kautta tuleva ilma kumilta? Pyöräyttääkö opiaatti päässä? Tulevatko mukavat ajatukset uniin?

Mutta kuinkas sitten kävikään. ”Tämä saattaa vähän pyöräyttää päässä”, kuulen sanottavan ennen fentanylä ja hiihoi, sitten mentiin. Seuraavan kerran muistan jotain heräämöstä, mikä on

Deksmedetomidiini-infuusio aiheutti Maarit Hultille ikäviä painajaisia.

ilmeisesti aika tavallista. Opiatoin ja heräämön väliin jäi minulle pelkkää tyhjää, onneksi. Samaa sanoo erikoistuva lääkäri Emma Klemettilä. ”Induktiot ovat menneet tosi nopeasti, opiaattia suoneen ja heräämö. Tuntuu, että itse hidastelen siinä lääkärinä paljon enemmän. Tai sitten se johuu juuri siitä opiaatista.”

Erikoislääkäri Sara Nisula muistaa paremmin: ”Ensimmäisellä kerralla propofoli ei tuntunut mitään. Toisella kerralla tuntui kuin kylmä koura olisi liikkunut kädestä kohti hartiaa ja sitten filmi katkeaa.” Erikoislääkäri Karoliina Wareksella on myös muistikuvia: ”Propofoli kirvelee, eikä edes vain vähän. Inhottava kylmä polte nousee kättä pitkin.” Samalla hän miettii, miksi ylipäätään anestesiapuoli tekee kaikkea ”vähän” ja kaikki tuntuu ”vähän”. Nyt vähän pistää, nyt vähän kirvelee. Annetaan vähän happea. ”Minä sanon, että nyt pistää”, Karoliina toteaa.

Emma Klemettilä ei erityisesti pidä happiviiksistä.

Ihana, kamala opiaatti

Opiaatti jakaa käytäväkyselyn perusteella ihmiset kahteen porukkaan: vähemmistöön, joille siitä on tullut huono olo, ja enemmistöön, joiden mielestä se kyllä pyöräytti päässä, mutta joille siitä tuli myös aivan kertakaikkisen mahtava olo.

”Leikatkaa ihan mitä vaan”, kertoo Sara ajatteleensa fentanylin jälkeen saatuaan sitä profylaktisesti paikallispuudutustoimenpiteeseen. Yleisanestesian jälkeen heräämössä siitä kuitenkin tuli lähinnä vain helpottunut olo, sillä se vei kivun pois. ”I am the king of the world”, sanoo nimettö-

”Ihan sikahyvä fiilis tuli, mutta älä vaan sitä sinne kirjoita.”

mänä pysyttelevä kollega pohtineensa. ”Oksikodosta tuli kyllä aika hyvä olo”, muistelee erikoistuva lääkäri Emma Klemettilä. Ja kertoo myös olleensa vähän pettynyt, kun suomensäisestä lääkityksestä siirryttiin suun kautta annosteluun. ”Onneksi en

ole kokeillut huumeita, jäisin varmaan helposti koukkuun.”

Karoliina taas kuuluu niihin, joille tuli opiaatista ikävä olo. ”Sellainen pelottava ruumiitautautumisfiilis”, hän kuvailee. Anestesia- lääkäreitä tuntuu myös jonkin verran tämän täysin sattumanvaraisen ja harvalukuisen hihasta vetelyn perusteella nolottavan se, että opiaatit vaikuttavat meihin kuten kaikkiin muihinkin – että anestesia- lääkäriys ei tee immuuniksi sille, että niistä saattaa tulla hyvä olo. ”Ihan sikahyvä fiilis tuli, mutta älä vaan sitä sinne kirjoita, ainakaan mun nimellä”, kommentoi aika moni hieman vaihtelevin sananparsin. ”Ajattelevat, että siellä se sitten vaan kärkkyä tilaisuutta varastaa fenttisruisku”.

Mukavat ajatukset

”Ajattele jotain mukavia ajatuksia, jos ne tulisivat sitten sinne uniinkin”. Check. Minä ajattelin lasta ja miestä sekä tietysti kesää ja järvenselkää. Leikkaussaliolosuhteet ilmeisesti nostavat pintaan kansallisromanttisia tuntemuksia. Käytäväkyselyn perusteella moni muukin oli sijoittanut itsensä laiturrinnokkaan, tai muuten vaan lomalle, mutta aika

>>

laihoihin tuloksin. Itse havahduin heräämössä ajatukseseen, että olin ollut tanssimassa AllyMcBealin ja jonkun ison vauvan kanssa ravintolassa. Häh, miksi? En todellakaan tiedä, en ole enää vuosiin edes muistanut koko sarjan olemassaoloa. Missä oli minun järvenselkäni? Niitäkin onnekkaita kuitenkin löytyy, jotka kertovat olleensa toimenpiteen aikana lomalla ja heränneensä harmistuneena sen loppumiseen.

Emma sen sijaan havahtui heräämössä siihen, että joku otti häneltä nielutuubin pois. Tunnelmat olivat kuitenkin varsin miellyttävät. Pahoinvointiin hän epäilee saaneensa DHBP:tä: ”Kysyttiin, että onko huono olo, ja nyökkäsin. Sitten olinkin aivan voimaton pitkän aikaa. Nenää kutitti kauheasti ja oli hirveän kuuma, mutta en jaksanut liikkua yhtään. Happiviikset tuntuvat sitä paitsi hirveiltä, kuin olisi höyhen nenässä koko ajan. Tunnen aina vähän myötätuntoa potilaita kohtaan, joille ne laitetaan.”

Sara Nisulan mielestä propofoli muistutti lähinnä kylmää kouraa.

On hällä väliä

”Sellainen kevytuni, josta tulee vähän niin kuin ’hällä väliä’ -filis ja aika kuluu mukavammin”, olen ainakin itse toistellut potilaille tarjotessani vaihtoehdoksi sedaatiota. ”Ei todellakaan, ei todellakaan tuntunut siltä, että tehkää mitä vaan ja aika sen kun juoksee”, kommentoi erikoislääkäri Maarit Hult. Hän on ollut sedaatioissa tehtävässä toimenpiteessä kolmesti lyhyen ajan sisään, ja ensimmäisen kerran jälkeen Maarit oli aivan varma, että toista kertaa ei tule – koska ensimmäinen kerta oli niin kauhea. Hän ei saanut toimenpiteeseen lainkaan esilääkettä ja epäilee jo senkin vaikuttaneen tunnelmiin. Paikalla oli vain hoitajia, ja operaatio aloitettiin fentanylilbolusten turvin. Niistä Maaritille tuli oksettava olo. Oksentaminen ei kuitenkaan ollut sallittua, sillä liikkua ei saanut. Lääkkeeksi tarjoihtiin metoklopramidia.

”Sehän ei auttanut ollenkaan. Kysyin, että eikö teillä ole mitään muuta, ja sitten he löysivät jostain tropisetronia, mutta se ei ollut paikalla oleville hoitajille tuttu. Pyysin, että näyttäkää nyt minulle sitä pulloa ja neuvoin annostuksessa, se auttoi vähän.”

Lopulta Maaritille aloitettiin myös deksmedetomidini-infuusio, joka ei kohentanut hänen oloaan lainkaan. Maarit kertoo, että lähinnä hänestä tuntui kuin hän olisi tulossa hulluksi, tai ainakin hän olisi luullut niin, ellei olisi ammatiltaan anestesiaalääkäri. ”Kun pidin silmiäni auki, olin kuin kaleidoskoopissa ja ympärilläni pyöri värikkäitä kuvioita. Kun suljin silmäni, näin painajaisia. Näin painajaisia, että en voinut liikkua, olin keittiössä ja lapset pyysivät maitoa, mutta minä olin kuin patsas. Tai että meille rupesi tulemaan ovesta vieraita sisälle, mutta minä en voinut liikkua. Ei mitään aivan hirvittävää, mutta outoa ja epämiellyttävää kuitenkin.”

Seuraavaa kertaa ei kuitenkaan voinut välttää, ja Maarit sopi toimenpiteen tekemisen yksikön kanssa, että hän saa sitä varten kunnon esilääkkeet ja deksmedetomidini-infuusio menee tällä kertaa huomattavasti pienemmällä annoksella. Ilman esilääkkeitä Maarit ei olisi suostunut pöydälle.

”Ne esilääkkeet olivat avain siihen, että toimenpiteen sieti paremmin. Minulla ei myöskään ollut painajaisia, mikä oli helpotus. Toimenpide

kestää kuitenkin käytännössä koko päivän, ja vaikka alku meni hyvin, loppua kohti kipu rupesi lisääntymään. Bipo-poltton äänestä jo tiesin, että kohta sattuu, tuntui kuin joku olisi polttanut minua tupakalla sisältä päin.”

Kollegat mukaan

Toisella toimenpidekerralla Maaritille tuli myös kammiotakykardiajakso. Yhtäkkiä hänen vointinsa huononi, häntä alkoi pyörryttää ja olo oli sedaationkin läpi hirveä. Lisäksi hän kuuli sen paikalla olevien ihmisten puheesta. ”Siinä tunsin olonsa potilaana aika avuttomaksi”, Maarit toteaa.

Kolmatta kertaa varten Maarit halusikin sitten mukaan anestesia lääkärikollegoja. Ihan jo senkin vuoksi, että hän halusi paikalla olevan ihmisiä, jotka osaavat häntä hoitaa, jos jotain tapahtuu. Lisäksi hän ei halunnut enää deksmedetomidiniä. ”Kolmas kerta oli helpoin, minulla meni pieni propofoli-infuusio. Lisäksi sain tarvittaessa kipulääkettä, anestesia lääkärit osaavat antaa kipulääkettä. Välillä aiemmilla kerroilla tuntui, että sitä säännösteltiin. Olen todella herkkä lääkkeille, enkä pyytänyt niitä kuin tarpeeseen.”

Kokemuksen jälkeen Maarit sanoo, että nyt hän ymmärtää potilaita, jotka kysyvät teho-osastolla, tapahtuiko jokin asia oikeasti vai ei. Että kävikö osastolla tosiaan vieraita ja mitä kaikkea olikaan tapahtunut. ”Välillä oli todella epätohdellinen olo, toimenpiteen aikana ja jälkeenpäin.

”Onneksi en ole kokeillut huumeita.”

Sedaatiosta ja operaatiosta ei jäänyt kauhean ruusuista muistikuvaa, mutta viimeisin oli helpoin, kiitos paikalla olleiden kollegojen”.

Omaan toimintaansa Maarit kertoo operaatioiden vaikuttaneen siten, että hän seuraa nykyään

Karoliina Warekselle tuli opiaatista epämiellyttävä olo.

erityisen tarkasti potilaidensa kiputuntemuksia ja lääkitsee heitä herkästi, mikäli vasta-aiheita ei ole.

Emma Klemetilä on myös kokenut eräänlaisen sedaation, PCS:n. Hänkään ei kuvaile toimenpidettä mukavaksi. Hänen tippansa ei toiminutkaan, ja hän jäi aluksi ilman lääkettä, vaikka kuinka painoi nappia. ”Toimenpide kuitenkin aloitettiin vauhdikkaasti ja minulle työnnettiin suuhun puutarhaletkun paksuista asiaa. En pystynyt siinä oikein mitään sanomaankaan. Onneksi anestesia lääkäri huomasi, ettei kaikki ole kunnossa ja korjasi tilanteen. Sitten painoinkin nappia paniikissa niin monta kertaa, että en muista lopputoimenpiteestä enää mitään.”

Anestesia lääkäriin paras kaveri toimenpiteessä tuntuisi siis olevan toinen anestesia lääkäri. Ehkä jopa sellainen, joka on joskus itsekin ollut barrikadien toisella puolella. ■